

گزارش رویداد "اقتصاد نقره‌ای: فرصت‌های جدید در عصر سالمندی"

دومین رویداد از سلسله رویدادهای بین‌المللی "سیاست‌گذاری سالمندی جمعیت" با موضوع "اقتصاد نقره‌ای: فرصت‌های جدید در عصر سالمندی" روز چهارشنبه ۱۲ شهریورماه ۱۴۰۴ از ساعت ۱۵:۳۰ الی ۱۷ به وقت ایران توسط پژوهشکده سیاست‌گذاری دانشگاه صنعتی شریف برگزار شد. مخاطبانی از کشورهای کانادا، انگلستان، سوئد، قطر، غنا و ایران در این رویداد حضور داشتند.

در این نشست، خانم دکتر آنا دادزه آرتور، عضو هیئت علمی دانشکده مطالعات دولت در دانشگاه بیرمنگام انگلستان، آقای دکتر مایکل امپونسا، جمعیت‌شناس و پژوهشگر در بنیاد NCCE از غنا، خانم دکتر فریده بهرامی، دکتری مدیریت تکنولوژی از دانشگاه تهران، پژوهشگر پسادکتری در HEC Montréal و مشاور ارشد در کمپانی EY از کانادا دیدگاه‌های خود را ذیل موضوعات نشست بیان کردند. همچنین، آقای امیر شهرآئینی، پژوهشگر حوزه سیاست‌گذاری نوآوری در پژوهشکده سیاست‌گذاری دانشگاه صنعتی شریف میزبان و دبیر این جلسه بود.

در این رویداد، مجموعه‌ای از موضوعات کلیدی مرتبط با پدیده سالمندی جمعیت و اقتصاد نقره‌ای مورد بحث و بررسی قرار گرفت؛ مفهومی که به بررسی فرصت‌ها و چالش‌های ناشی از تغییرات جمعیتی و سالمندشدن جوامع می‌پردازد. تغییرات جمعیتی در سراسر جهان با سرعت‌ها و ابعاد متفاوتی در حال وقوع است و آثار اقتصادی، اجتماعی و سیاسی گسترده‌ای را به همراه دارد. بر اساس این دیدگاه، سالمندی صرفاً مسئله‌ای مربوط به سلامت یا بازنشستگی نیست، بلکه موضوعی عمیقاً سیاستی است که نیازمند تفکر راهبردی، بلندمدت و میان‌بخشی است. از همین رو، این نشست با حضور کارشناسان و متخصصان حوزه‌های گوناگون تشکیل شد تا چگونگی مواجهه دولت‌ها و نهادها با این تحولات بررسی شود. مباحث نشست بر حوزه‌هایی همچون تأثیر سالمندی بر نظام‌های بازنشستگی، بازار کار، برنامه‌ریزی مالی و نقش سیاست‌گذاری عمومی در تبدیل فشارهای جمعیتی به فرصت‌های رشد فراگیر و پایدار متمرکز بود.

SPRI POLICY EVENTS #137

Silver Economy:

Unlocking Opportunities in an Aging World

■ Wednesday, September 3rd, 2025 ■

■ 15:30 IRAN - 13:00 UK - 14:00 CEST ■

Dr. Abena Dadze-Arthur

Assistant Professor at the
School of Government
University of Birmingham

UK

Dr. Tahani Mustafa

European Council on Foreign Relations
PhD in Politics and International Studies
ESRC Postdoctoral Fellow at LSE

UK

Dr. Michael Amponsah

Research Associate, Regional Institute
for Population Studies (RIPS)
University of Ghana

GHANA

Dr. Farideh Bahrami

Postdoctoral Fellow at HEC Montréal
Senior Advisor at EY

CANADA

Dr. Samir Brahim Belhaouari

Associate Professor
College of Science & Engineering

QATAR

Amir Shahraini

[MODERATOR]

Innovation Policy Researcher
Sharif Policy Research Institute (SPRI)

IRAN

Sharif University
of Technology (SUT)

Sharif Policy
Research Institute (SPRI)

KHANA

<https://vc.sharif.edu/ch/spri>

LIVE(())

در ابتدای این نشست، آقای شهرآئینی ضمن معرفی موضوع رویداد و اعضای پنل، توضیحاتی در خصوص این سلسله رویدادهای پژوهشکده سیاست‌گذاری دانشگاه صنعتی شریف ارائه کرد. مباحث مطرح شده در این نشست، به‌طور کلی، ذیل شش دسته زیر بود:

- تعریف مفهوم اقتصاد نقره‌ای
- بازار، مصرف و نیروی کار؛ چگونگی تغییر الگوهای مصرف و تقاضا برای خدمات تحت تأثیر جمعیت سالمند
- پیامدهای اقتصادی سالمندی و پایداری مالی
- میزان آمادگی حکمرانی و نهادهای دولتی برای پاسخ به این روند
- سالمندی فعال و مشارکت سالمندان در جامعه و اقتصاد
- الگوهای رشد فراگیر و پایدار در جوامع در حال سالمندشدن

در بخش اول رویداد، خانم دکتر بهرامی به تعریف مفهوم اقتصاد نقره‌ای پرداخت. وی در ابتدا تعاریفی از مفهوم سالمندی جمعیت را بیان کرد و سپس به بیان وضعیت کانادا در زمینه سالمندی جمعیت پرداخت.

جمعیت سالمندان در کانادا نیز همانند روند جهانی رو به افزایش است و این روند فشارهایی را بر منابع عمومی، بازار کار و رشد اقتصادی در این کشور وارد می‌کند. در عین حال، فرصت‌های قابل توجهی در بخش خدمات مرتبط با سالمندان فراهم شده که می‌تواند به محرک رشد اقتصادی تبدیل شود. برای بهره‌برداری از این فرصت‌ها، سیاست‌هایی چون بهبود بهره‌وری، ورود مهاجران متخصص و حمایت از سالمندان در اشتغال ضروری هستند.

در این زمینه سیاست‌گذاران به اقدامات چندجانبه‌ای نیاز دارند تا اثرات منفی سالمندی را کاهش دهند؛ مواردی مانند: کاهش مالیات شرکت‌ها برای تحریک سرمایه‌گذاری و بهره‌وری، جذب و ادغام سریع مهاجران ماهر، تشویق مشارکت سالمندان در بازار کار از طریق مالیات کمتر و آموزش‌های جدید، توسعه بازارهای اقتصاد نقره‌ای با تمرکز بر خدمات خانگی، فناوری و سرگرمی مرتبط با سالمندان از جمله این اقدامات به شمار می‌رود.

خانم دکتر بهرامی در ادامه در خصوص اهمیت اقتصاد نقره‌ای در دوره زمانی کنونی بیان می‌کند اقتصاد نقره‌ای امروز به یکی از موضوعات حیاتی در سطح جهانی تبدیل شده است، زیرا جوامع

با پدیده‌ای بی‌سابقه در تاریخ بشر روبه‌رو هستند: پیرشدن سریع جمعیت. این روند تنها یک تغییر جمعیتی ساده نیست، بلکه پیامدهای عمیقی برای ساختار اقتصادی، اجتماعی و حتی سیاسی کشورها دارد. وقتی نسبت سالمندان در جامعه افزایش می‌یابد، نظام‌های بازنشستگی، خدمات درمانی و منابع عمومی تحت فشار قرار می‌گیرند و اگر برنامه‌ریزی به‌موقع صورت نگیرد، تعادل مالی دولت‌ها و پایداری نظام رفاهی به خطر می‌افتد.

با این حال، نگاه به سالمندی صرفاً به‌عنوان بحران، دیدگاهی ناقص است. سالمندان خود یک منبع عظیم فرصت‌های اقتصادی محسوب می‌شوند. آنان نه‌تنها مصرف‌کنندگان اصلی خدمات درمانی و رفاهی‌اند، بلکه بازار گسترده‌ای برای محصولات و خدمات نوآورانه از جمله فناوری‌های کمک‌محور، گردشگری سلامت، آموزش مادام‌العمر و حتی خدمات مالی ایجاد می‌کنند. ارزش بازار جهانی اقتصاد نقره‌ای طی سال‌های آینده به چندین تریلیون دلار خواهد رسید و کشورهایی که امروز در این حوزه سرمایه‌گذاری کنند، در آینده از مزیت رقابتی قابل‌توجهی برخوردار خواهند شد.

بنابراین، توجه به اقتصاد نقره‌ای در واقع پاسخی هوشمندانه به یکی از بزرگ‌ترین تحولات جمعیتی عصر ماست. این حوزه تنها به سیاست‌های سلامت یا بازنشستگی محدود نمی‌شود، بلکه همه ابعاد حکمرانی و توسعه، از بازار کار گرفته تا آموزش، فناوری، شهرسازی و نظام مالی را در بر می‌گیرد. بی‌توجهی به آن، بحران‌های اقتصادی و اجتماعی سنگینی به همراه خواهد داشت، اما در صورت مدیریت درست، می‌تواند به سکویی برای رشد پایدار و فراگیر بدل شود.

فراتر از جنبه اقتصادی، نباید نقش سالمندان در بافت اجتماعی را نادیده گرفت. بسیاری از آنان فعال می‌مانند، تجربه و دانش انباشته خود را به نسل‌های جوان منتقل می‌کنند و همچنان در بازار کار یا فعالیت‌های داوطلبانه مشارکت دارند. مفهوم «سالمندی فعال» بر این اصل استوار است که حضور سالمندان نه‌تنها بار اضافی برای جامعه نیست، بلکه می‌تواند به انسجام اجتماعی و پایداری فرهنگی نیز یاری رساند.

در بخش دیگری از این رویداد، خانم دکتر دادزه آرتور به ارائه پرداخت. عنوان ارائه ایشان "خاکستری همان طلای جدید است". بود. ارائه ایشان متمرکز بر مدیریت دولتی در عصر سالمندی و اقتصاد نقره‌ای بود.

تأکید اصلی بر این بود که پدیده سالمندی نه یک بحران، بلکه یک سرمایه تازه برای جوامع است. از منظر مدیریت دولتی، افزایش جمعیت سالمندان اقتضا می‌کند دولت‌ها نگاه سستی خود را به این قشر تغییر دهند و سیاست‌های نوینی برای بهره‌برداری از ظرفیت‌های آنان طراحی کنند.

خانم دکتر آرتور در ادامه توضیح داد که در عصر اقتصاد نقره‌ای، دولت‌ها باید از سالمندان نه فقط به‌عنوان دریافت‌کنندگان خدمات حمایتی، بلکه به‌عنوان شهروندانی فعال و دارای ارزش اقتصادی و اجتماعی یاد کنند. این موضوع مستلزم اصلاح ساختارهای حکمرانی و نهادهای مرتبط است؛ از نظام بازنشستگی گرفته تا سیاست‌های اشتغال، آموزش مادام‌العمر، مراقبت‌های بهداشتی و طراحی شهری.

به گفته ایشان، «طلای خاکستری» اشاره به این دارد که تجربه، دانش، سرمایه اجتماعی و حتی قدرت خرید سالمندان می‌تواند به منبعی ارزشمند برای توسعه تبدیل شود. مدیریت دولتی در این شرایط باید به‌گونه‌ای عمل کند که ضمن تضمین حمایت‌های اجتماعی لازم، راه‌هایی برای مشارکت فعال سالمندان در اقتصاد و جامعه فراهم شود. این مشارکت می‌تواند از طریق فرصت‌های شغلی انعطاف‌پذیر، تشویق به کارآفرینی در سنین بالاتر، استفاده از تجربیات مدیریتی و مشاوره‌ای سالمندان، یا فراهم کردن بسترهای داوطلبانه و مدنی شکل گیرد.

در نهایت، جمع‌بندی ارائه دکتر آرتور این بود که جوامعی که بتوانند «طلای خاکستری» را شناسایی و مدیریت کنند، نه تنها فشارهای ناشی از سالمندی جمعیت را کاهش خواهند داد، بلکه از آن به‌عنوان موتور تازه‌ای برای رشد پایدار و نوآورانه بهره خواهند برد.

در ادامه پِنل، آقای دکتر امپونسا ضمن تعریف مفهوم اقتصاد نقره‌ای به بیان وضعیت سالمندی و قاره آفریقا و خصوصاً غنا پرداخت. وقتی از اقتصاد نقره‌ای در آفریقا سخن می‌گوییم، موضوع اصلاحات بازنشستگی، نظام سلامت، بیمه و مالیات جایگاه ویژه‌ای پیدا می‌کند؛ زیرا این قاره در حال تجربه نوعی «گذار دوگانه» است: از یک‌سو با افزایش تدریجی جمعیت سالمند روبه‌روست و از سوی دیگر هنوز بار سنگین جوانی جمعیت و مشکلات توسعه‌ای بر دوشش سنگینی می‌کند.

در حوزه بازنشستگی، بسیاری از کشورهای آفریقایی هنوز نظام‌های گسترده و فراگیر ندارند. صندوق‌های بازنشستگی اغلب محدود به کارکنان دولت یا بخش رسمی اقتصاد هستند، در حالی که اکثریت نیروی کار در بخش غیررسمی فعالیت می‌کنند و از این پوشش محروم‌اند. به همین

دلیل اصلاحات به سمت ایجاد طرح‌های بازنشستگی فراگیر، طرح‌های مشارکت فردی و حساب‌های پس‌انداز اجباری یا تشویقی در حال حرکت است. نمونه‌هایی از این اصلاحات در کشورهای جنوب صحرای آفریقا آغاز شده اما هنوز در مراحل ابتدایی قرار دارد.

در زمینه سلامت و بیمه درمانی، فشار بر نظام‌های بهداشتی با افزایش جمعیت سالمند بیشتر خواهد شد. بخش بزرگی از نظام‌های سلامت در آفریقا پیش‌تر هم با کمبود منابع، پزشکان و زیرساخت‌ها مواجه بوده‌اند. اصلاحات در این حوزه معمولاً به سمت ایجاد بیمه‌های درمانی همگانی، طرح‌های یارانه‌ای برای اقشار آسیب‌پذیر و تلاش برای تقویت همکاری‌های منطقه‌ای در تأمین دارو و خدمات درمانی رفته است. کشورهایی مانند رواندا و غنا در زمینه بیمه همگانی گام‌های مهمی برداشته‌اند، اما چالش تأمین مالی همچنان پابرجاست.

از نظر نظام مالیات و تأمین مالی رفاه اجتماعی، یکی از مسائل اساسی، پایه محدود مالیاتی در بسیاری از کشورهای آفریقا است. بخش بزرگی از اقتصاد در بخش غیررسمی قرار دارد و این مانع از جمع‌آوری درآمد پایدار برای صندوق‌های بازنشستگی و بیمه می‌شود. اصلاحات مالیاتی در برخی کشورها به‌ویژه تمرکز بر مالیات بر ارزش افزوده یا گسترش دامنه مالیات‌دهندگان خرد در حال انجام است، تا منابع لازم برای تأمین هزینه‌های فزاینده سالمندی فراهم شود.

به طور کلی، قاره آفریقا در ابتدای مسیر اقتصاد نقره‌ای قرار دارد. اگرچه سرعت سالمندی نسبت به اروپا یا شرق آسیا کمتر است، اما زمان کوتاهی برای آماده‌سازی ساختارهای بازنشستگی، سلامت و مالیاتی وجود دارد. غفلت در این زمینه می‌تواند فشارهای اقتصادی و اجتماعی را در آینده تشدید کند، اما اصلاحات به‌موقع می‌تواند سالمندی را به فرصتی برای تقویت انسجام اجتماعی و رشد پایدار تبدیل نماید.

در پایان این نشست به این موضوع اشاره شد که در جوامع در حال سالمندی، الگوهای رشد فراگیر و پایدار بر این اصل استوارند که سالمندی را به فرصت بدل کنند نه بحران. از منظر اقتصادی باید صنایع و بازارهای تازه‌ای در حوزه سلامت، مراقبت، فناوری‌های کمکی و خدمات مالی ایجاد شود. در سطح اجتماعی، سیاست‌ها باید بر «سالمندی فعال» متمرکز باشند تا سالمندان بتوانند در کار، آموزش و فعالیت‌های مدنی مشارکت داشته باشند. در بعد نهادی، اصلاح نظام‌های بازنشستگی، بیمه و مالیات برای تضمین عدالت بین‌نسلی و پایداری مالی ضروری

است. همچنین، فناوری و نوآوری می‌تواند با شهرهای هوشمند، خدمات دیجیتال و ابزارهای نوین مراقبتی کیفیت زندگی را ارتقا دهد.

در نهایت، موفقیت این الگوها در گروی تقویت همبستگی بین‌نسلی و ارزش‌گذاری بر تجربه سالمندان است. چنین رویکردی سالمندی را به موتور رشد پایدار و فراگیر تبدیل می‌کند.